

MONUMENTA DIPLOMATICA

ANGLO-SAXONUM REGUM

QUI SÆCULO DECIMO FLORUERE

LEGES ECCLESIASTICÆ

(Apud Mansi, *Concil. Collect.*, tom. XVIII.)

ALFREDI REGIS

Cognomento MAGNI

PRÆFATIO SEU APPARATUS AD LEGES SUAS

(Anno 872-900.)

Versio Guillelmi Lombard. e Saxonico. Cod. ms. collegii Corporis Christis Cantabr.

- I. Dominus locutus est verbum ad Moysen, et ita dixit: Ego sum Dominus Deus tuus: Ego te eduxi ex terra Ægypti et ex servitute ejus. Non diligas alios deos alienos præter me (*Exod. xx*).
- II. Non adhibeas nomen meum ad vanitatem; quoniam tu non es innocens apud me, si nomen meum ad vanitatem adhibeas.
- III Recordare diem Sabbati sanctificare: operamini sex dies, et septimo quiescite, tu et filius tuus, et filia tua, et servus tuus et ancilla tua, et jumenta tua, et qui ingreditur inter portas tuas. Quoniam sex diebus Christus creavit cœlos, et terram, et maria et omnes creaturas quæ in eis sunt, et quievit septimo die. Et propterea Dominus illum sanctificavit.
- IV. Honora patrem tuum et matrem tuam, quos Dominus dedit tibi, ut sis longævus in terris.
- V. Non occidas.
- VI. Non fureris.
- VII. Non adultereris.
- VIII. Non dicas falsum testimonium contra proximos tuos.
- IX. Non desideres proximi tui hæreditatem injuste.
- X. Non facias tibi aureos vel argenteos deos.
- XI. Hæc sunt leges, quas ipsis proponere debes. Si quis emat Christianum servum, sex annos serviat, septimo sit liber gratis. Cum quali vestimento intraverit, cum tali exeat; si ipse uxorem habeat, exeat cum eo. Si Dominus autem illi uxorem dederit, sit ipsa et liberi ejus domini.
- Si servus autem dixerit: Nolo abire a domino meo, nec ab uxore mea, nec a liberis meis, nec ab hæreditate mea, tunc dominus ejus ipsum ad templi officium adducat, et perforet autem illius subula, in signum quod sit semper in posterum servus.
- VII. Licet quis vendiderit filiam suam in famulatum, non sit serva in omnibus, uti aliæ famulæ. Non habeat potestatem eam extraneo meo populo vendendi; sed si illa non placeat ei qui ipsam emit, dimittat eam liberam ad extraneam gentem. Si autem permiserit filio suo rem cum ea habere, det ei donum; videat ut illa habeat vestitum, et pretium pudicitie ejus, hoc est dotem ei suam largiatur. Si

et nihil horum præstitit, tunc sit libera. **A** quatuor ovibus unam. Si non habeat quo compen-

XIII. Si quis sponte hominem occiderit, moriatur morte. Si autem eum coactus occiderit, vel invitus, vel non sponte, quasi Deus eum ita in manum suam tradiderit, et illi nunquam sit insidiatus, sit dignus privilegio suo, et justa gentium compensatione, si asilum quærat. Si quis autem de industria et sponte occidat proximum suum per insidias, abstrahas eum ab ara mea ad morte moriendum.

XIV. Qui patrem suum vel matrem suam percusserit, morte moriatur.

XV. Qui hominem liberum furetur, illumque vendat, et obreptus sit, ut ipsum recipere nequeat, morte moriatur. Qui patri suo vel matri suæ maledixerit, morte moriatur.

XVI. Si quis proximum suum percusserit lapide **B** vel pugno, et ille tamen egredi possit baculo innixus adhibeat ei medicum, et opus ipsius operetur, quandiu ille non potest.

XVII. Si quis servum suum proprium vel ancillam percusserit, et ille eodem die non moriatur, attamen vixerit duos vel tres dies, non sit in omnibus æqualiter reus, quoniam pecunia ejus erat. Si autem eodem die mortuus sit, tunc culpa in eo quiescat.

XVIII. Si quis inter pugnandum gravidæ uxori nocuerit, compenset damnum, sicut leges judicant. Si illa moriatur, det vitam pro vita.

XIX. Si quis alterius oculum effoderit, compenset proprio: dentem pro dente, manum pro manu, pedem pro pede, adustionem pro adustione, vulnus pro vulnere, vimen pro vimine.

XX. Si quis servi sui vel ancillæ suæ oculum **C** excusserit, et ipse post factum hoc monoculus sit, manumittat ipsum statim. Si dentem ei excusserit, faciat idem.

XXI. Si bos cornu petierit virum vel feminam ut moriantur, lapidibus obruatur, et caro ejus non edatur; et dominus sit innocens, si bos petulens antea fuerit biduum vel triduum, et dominus hoc nesciverit: si autem ille hoc sciverit, et eum intus asservare noluerit, atque is tunc virum vel feminam occiderit, lapidibus obruatur, et dominus occidatur, vel vita pretio redimatur, prouti sapientes justum invenerint. Si filium vel filiam confoderit, eidem legi sit obnoxius. Si autem servum vel ancillam confoderit, solvat domino triginta solidos argenti, et bos lapidibus obruatur.

XXII. Si quis foderit aquæ puteum, vel clausum **D** aperuerit, et eum deinde non claudat, compenset omne jumentum quod ibi inciderit, et illud mortuum retineat.

XXXIII. Si bos alterius bovem vulneraverit, et ille postea moriatur, vendatur bos ille [vividus] et dividatur pretium, ac caro etiam ejus, sicuti et mortui. Si dominus autem sciverit quod bos petulcus esset, et illum asservare noluerit, det ei alium bovem illius loco, et ipse omnem carnem [mortui] retineat.

XXIV. Si quis alterius bovem furetur, et eum occidat vel vendat, compenset ipsum duobus, et

quatuor ovibus unam. Si non habeat quo compenset ipse vendatur pro pecunia illa.

XXV. Si fur domum alicujus noctu effringat, et ibi occidatur, ille qui eum occidit non sit homicidii reus; si deinde post ortum solis hoc fecerit, sit homicidii reus, et tunc ipse moriatur, nisi necessitate impulsus fuerit. Si apud eum, vivum aliquid quod antea furatus erat, inveniatur, dupliciter illud compenset.

XXVI. Si quis damnum intulerit alterius vineæ, vel agro ejus, vel alicui ejus terræ, compenset, sicut quis illud æstimaverit.

XXVII. Si ignis immissus sit ad comburendam segetem, compenset detrimentum illud ille qui ignem immisit.

XXVIII. Si quis apud amicum deponat pecuniam, si ille eam furetur, dupliciter compenset. Si autem nesciat quis eam furtim subduxerit, excuset se ipsum, quod nullam fraudem in hoc commiserit. Si hoc vivum animal esset, et ipse dixerit quod exercitus illud sumpserit, vel quod a seipso mortuum sit, et testes habeat, non necesse est ut illud compenset. Si autem testes non habeat, et ille ei non credat, tunc juramentum præstat.

XXIX. Si quis feminam non maritatum deceperit, et cum ea coiverit, compenset ei, et postea illam in uxorem ducat. Si pater feminæ eam illi dare noluerit, solvat pecuniam illam pro dote.

XXX. Feminam quæ consuevit excipere incantatores, et magos, et sagas, ne sinas vivere.

XXXI. Et si quis rem habeat cum bestia, morte moriatur.

XXXII. Et si quis sacrificium immolaverit præter Deo soli, morte moriatur.

XXXIII. Advenam et peregrinum ne affligas, quoniam fuistis peregrini in terra Ægypti.

XXXIV. Viduis et orphanis ne nocentis, neque affligatis eos; si horum aliquid feceritis, vociferabunt ad me, et ego illos audiam, et ego vos gladio meo occidam, et ego faciam uxores vestras viduas, et liberos vestros orphanos.

XXXV. Si tu pecuniam mutuo dederis socio tuo, qui tecum habitare velit, ne præbeas te illi exactorem, neque humilia illum usura tua.

XXXVI. Si quis habeat tantum simplex vestimentum ad se eo operiendum et defendendum, et si illud pignoris loco dederit, ante solis occasum ei reddatur. Si tu ita non feceris, tunc clamabit ad me, et ego ipsum audiam, quoniam ego sum valde misericors.

XXXVII. Ne calumniaris dominum tuum, ne maledicas principi populi tui.

XXXVIII. Decimas tuas et primitias tuas ambulantes et crescentes des Deo.

XXXIX. Omnem carnem quam feræ relinquunt, non edatis, sed detis illam canibus.

XL. Falsi hominis verbum ne cures, nec cum auscultes, neque ipsius juri faveas, nec ullum testimonium post eum dicas.

XL. Nesequaris populi consilium pravum, et injustitiam amantem discursum ejus, et clamorem contra jus tuum, nec in maxime insipienti doctrina ei faveas.

XLII. Si offenderis alicujus pecus errans, licet sit adversarii tui, reduces illud ipsi.

XLIII. Judica semper justum judicium, neque facias aliud jus diviti, aliud pauperi, nec aliud jus amico, et aliud inimico facias.

XLIV. Semper evites mendacium.

XLV. Insontem et innocentem hominem ne affligas unquam.

XLVI. Ne accipias unquam dona, quoniam cæcant sæpissime sapientum virorum consilium, et verba eorum pervertunt.

XLVII. Peregrinum et extraneum ne patiaris inscium ulla aliqua injuria affici.

XLVIII. Ne juretis unquam per deos gentilium, neque propter ullam rem invocetis eos.

XLIX. Hæ sunt leges quas omnipotens Deus ipse loquebatur ad Moysen, et jussit ei ut custodiret. Et postquam unigenitus Dei Filius Deus noster, hoc est Salvator Christus, in orbem terrarum venisset, dicebat quod non venerit præcepta illa violare aut interdicare, sed cum omni bonitate implere. Dicebat etiam misericordiam et humilitatem. Tum post passionem suam, antequam apostoli ipsius abiissent in omnes terras docere, et cum adhuc congregati essent, multos gentiles ad Deum converterunt. Cum hi omnes congregati essent, miserunt legatos in Antiochiam, et Syriam, et Ciliciam, Christi leges docere. Cum hi resciscerent quid illis acciderit, tunc miserunt epistolam ad illos. Hæc est autem epistola quam apostoli mittebant omnibus Antiochiæ, et Syriæ, et Ciliciæ, qui nunc a gentibus ethnicis ad Christum erant conversi.

«Apostoli et seniores fratres salutem vobis optant, et nos vobis nuntiamus, quod nos audiverimus, nostrorum sociorum aliquos cum nostris sermonibus ad vos venisse, et vos tristibus modis jussisse observare ea quæ eos haud jussimus, et vos seduxisse variis præceptis, et animas vestras magis labefactavisse quam instruxisse. Tunc congregati sumus propter hoc, et nobis omnibus placuit mittere Paulum et Barnabam, viros qui parati sunt vitam suam relinquere pro nomine Domini. Cum illis mittimus Judam et Silam, ut vobis idem dicant. Spiritui

A sancto videbatur et nobis, nullum onus vobis imponere, præter id quod vobis necessarium erat observatu, videlicet hoc, ut caveatis ne illud quod diabolo immolatum est adoretis, et sanguinem ac suffocatum ne edatis, et [caveatis] ab occulto concubitu, et quod vultis ut alii homines vobis non faciant, ne faciatis aliis. Hujus unicæ legis homo meminisse potest, ut quemlibet juste judicet, nec opus habeat alio statutorum libro. Caveat ut nullum hominem judicet quia non vult, ut ipsum judicet ille, si jus aliquod in eum quæreret. Postquam hoc accidisset, quod multæ gentes Christi fidem amplexæ sunt, tunc multæ synodi per totum terrarum orbem congregabantur, et similiter etiam per Anglicam gentem, postquam ea Christi fidem accepisset, sanctorum episcoporum ac aliorum etiam illustrium sapientum. Illi constituerunt ex misericordia, quam Christus docuit pro eo, qui maxime peccabat, quod principes mundi debeant bona cum eorum venia absque crimine, pro gravissimo delicto compensationem pecuniariam facere, quam illi constituunt; excepta prodicione Domini, cui nullam misericordiam audebant assignare, quoniam Deus omnipotens nullam unquam constituit ei qui cum contempserit, neque Christus Dei Filius ullam unquam exhibebit ei qui ipsum in mortem tradidit. Et jussit Dominum amare sicut seipsum. Hi igitur in multis synodis multis humanis sceleribus pœnas constituerunt, et in multis synodalibus libris scribi jusserunt, ubi una lex, ubi altera [obtineret]. »

Ego Ælfredus rex in unum colligi et litteris consignari jussi multa eorum quæ parentes nostri observabant, quæ mihi placebant; et multa eorum quæ mihi non placebant, rejeci cum sapientum meorum consilio, et alio modo jussi observari, quoniam non audebam tentare meorum [statutorum] aliqua scriptis consignare. Porro etiam me latuit quid eorum placuerit illis qui nobis succederent. Ast cum deprehenderim sive in diebus Inæ cognati mei, vel in Offæ Merciorum regis, vel Æthelberti, qui primus baptisma accepit in natione Anglica, ea quæ mihi justissima videbantur, exinde collegi, et reliqua neglexi. Ergo Ælfredus occiduorum Saxonum rex, omnibus meis sapientibus hic usus sum; et illi dicebant, quod ipsis omnibus bene placuerint, ea ut observarentur.

LEGES ECCLESIASTICÆ ALFREDI MAGNI

REGIS ANGLORUM

E civilibus suis aliis decerptæ.

I. De juramentis et vadiis.

In primis docemus, quod maxime necessarium est, ut quilibet homo juramentum suum et pactum suum caute observet. Si quis in contrarium hujus coactus sit per errorem vel ad prodicionem Domini, vel ad aliqua injusta auxilia, tunc rectius est hoc ementiri quam implere. Si autem paciscatur id quod ei justum est præstandi, et illud transgrediatur, de humiliter ar-

ma sua et possessionem suam amicis suis tenenda, et sit quadraginta dies in carcere in regis urbe, ubi passurus sicuti episcopus ei imposuerit, et cognati ejus nutriant ipsum, si ipse victum non habeat; si cognatos non habeat, vel tunc cibum non habeat, regis præpositus eum nutriat. Si ad id cogi oporteat, et aliter nolit, si vinciat, perdat arma sua et hæreditatem suam. Si occidatur, jaceat inultus. Si aufugiat ante